

a. jamec: svjetlo sjene

DRAGOSLAV MIHAILOVIĆ: »PETRIJIN VENAC«

SKZ, Beograd, 1975.

Već svojim prvim knjigama (*Frede laku noć*, pripovetke, 1967. i *Kad su cvetale tikve*, roman, 1968. i 1969.) Dragoslav Mihailović je izazvao interes i skrenuo pažnju naše književne javnosti, naznačio jedan određen, svojevrsan ton proznog kazivanja i sasvim evidentne stilске i tematske opredeljenosti. **Petrijin venac** potvrđuje je najboljih kvaliteta njegovih ranije proze i, u tom smislu, nastavak njegovih literarnih preokupacija, ali, s druge strane, i pokušaj izražavanja i otkrivanja novih mogućnosti u okviru već formiranog i, na izvestan način, definisanog proznog govorenja.

Petrijin venac sačinjavaju pet odeljaka od kojih prva četiri imaju odlike kraćih novellističkih zapisa, a poslednji (**Nebeski svirači**) sadrži izvesne elemente romaneskne književne celine. Dakle, svi ovi delovi, na neki način, mogli bi se posmatrati kao izdvojene, samostalne celine, ali, u stvari, tehnikom Mihailovićevog pripovedačkog postupka, oni se čvrsto impregniraju u koherentnu celinu koja sadrži sve elemente romanesknog književnog roda.

Junakinja romana je Petrija Đorđević, žena iz maroda, koja govori svoj život, ispoveda se bez zaštoja, u jednom dugom neprekidnom monologu. U eufoničnosti njenog kazivanja otkriva nam se, segment po segment, ne samo njen raznolik životni put, nego i svojevrsna opšta filozofija ljudskog postojanja, tražanja i smrti. Opredelivši se za formu indirektnog kazivanja u prvom licu, Mihailović je, nužno, morao pretpostaviti prisustvo Petrijinog sagovornika, dakle »drugog lica«, neku vrstu gotovo imaginarne ličnosti koja od sebe ne daje glasa i čija se funkcija svodi isključivo na prihvatanje impulsa ispovesti kojoj je sagovornik u potpunosti podređen. Doduše, žena mu se u više navrata obraća pitanjima ili banalnim domaćinskim uljudnostima, ali ne očekuje odgovore, sama ih daje, sama reprodukuje njegove misli, njegovih reakcija smo svesni tek kada se prelome kroz njenu svest, njen govor. Petrijino govorenje ne odlikuje sistematičnost i stroga vremenska hronologija. Događaji se nižu asocijativnim putem, stoga su česta ponavljanja nekih, za Petriju bitnih zbivanja njenog života, ali ona su uvek ispričana drugačije, nekad sasvim kratko, nekad su nadopunjena novim momentima koji ih višestruko osvetljavaju, te se momentat jednosti uvek potiskuje, jer se dobija utisak da je to novo, nerečeno poglavlje života. Preplićući rečeno i nerečeno, menjajući stalno tematske pravce Petrijinog govorenja, koristeći sve mogućnosti fleksibilnosti

slobodnog sećanja i interpretacije, Mihailović je ostvario uspehu ritmičku raznolikost svoje proze i, pored prividne kompozicione slobode, većim ali neosetljivim usmeravanjem, navodi nas da postepeno, iz novellističkih skica, definišemo najistaknutije polove tematsko-motivske strukture, koji formiraju celovit obrazac romana.

Zapravo, radi se o modelu koji nam autor sugeriše, potpuno uveren da direktan, neposredan kontakt s junakom, na principu magnetoskopske verodostojnosti koja se, u znatno dubljoj ravni, nadopunjuje čitaočevim saučestvovanjem u narativnom procesu, omogućava najpotpunije uklanjanje granica između knjiških i stvarnih, životnih realija i vodi u sagledavanje života u totalu. Naznake u tom smislu i sugestije za jednu od više mogućnosti pristupa tumačenju samoga dela, autor daje u kratkom početnom zapisu **Pi vodu i čuti**, gde neke opšte egzistencijalne postavke dobijaju dimenzije elementarnih uslovljenosti, što će docnije takođe biti evidentno u trenucima kada Petrija govori o smrti, nesrećama, svojim ali i tuđim, bolestima, samoći. Ona priča o zbivanjima koja se vremenski vezuju za period pred početak rata, zatim slede događaji do sedamdesetih godina, do trenutka kada je za sobom ostavila bolove i nesreće, mužve i lutanja i utopila se u, možda, još tragičnije osećanje potpune usamljenosti u napuštenom rudarskom oknu, prepuštena sećanju, rakiji i mačkama. Iz sveobuhvatne, surove samoće uzdiže se njena ispovest. Ona je dosledno priča dijalektom centralne Srbije i sama se, bez intervencije autora, definiše kroz svoje stavove i mišljenja. Ukazuje nam se kao starica koja ponovo proživljava svoj život, ali njena je ispovest lišena sentimentalnog, melodramatičnog i plačnog tona. Pravi uzrok koji određuje njenu neodoljivu unutrašnju potrebu za kazivanjem, za nezaustavljenim pletenjem venca životne patnje to je želja da se otrgne zagrljaju samoće i da se ponovo nastavi doticanje sa životom. U svesti ove priproste žene samoća i smrt su elementarne negativne odrednice ličnog i opšteg postojanja.

Najčešći motiv Petrijinog govorenja je smrt shvaćena kroz sujeverje. Od prvog poglavlja, priče o vodi, rađanju i smrti dece, pa dalje, do smrti mužve i poslednjeg poglavlja u kome se egzaltirano prepušta muzici »nebeskih svirača« — Petrija ispoveda sasvim određen stav: smrt je neminovnost u kružnom kretanju životnih okolnosti, impuls iskušenja u sudaru kategorija dobra i zla, pri čemu se mnoge stvari ne mogu realno objasniti te ih treba prihvatiti kao fatalističko delovanje veštica, vradžbina i čini. U tom kontekstu Petrijino sujeverje, nadgrađeno maštom, proširuje tematsku strukturu dela, ali, s druge strane, ono ima i funkciju duhovnog katalizatora, nudi joj moralnu podršku i snagu da shvati slojevitost života, razluči dobro od zla i, ipak, uprkos svemu, opredeli se za život, potpuno i definitivno. Čak i da izgradi misaoni odnos prema njemu. Petrija ne tumači život. Ona ga priča sa svog vitalističko-humanističkog stanovišta i izrazitom neposrednošću uvlači nas u tamni svet svojih samotničkih solilokvija. Oni, na momente, ponese jasne dramaturške dimenzije, a njihova snaga dostiže najpotpunije samoodređenje u sposobnosti Petrijinoj da humorom i ironijom analizira ljudsko i svoje postojanje.

Dinamičan ritam Petrijinog ispovedanja, postupnost njenog samootkrivanja, uspešno kompoziciono strukturiranje dela, slojeviti folklorni elementi, etički vrhunci i tragična misaona projekcija — između ostalog — doprinose da ovaj roman posmatramo izvan ustaljenih književnih, tematskih i stilskih tokova, da ga smatramo uspešnim. I da ga pamtimo.

Zora Stojanović